

A ZENTAI MŰVÉSZTELEP TÁRSADALMI SZEREPE

Az ország első művésztelepe, a zentai ebben az évben ünnepli húszéves fennállását, mely alkalomból külön akcióprogramot állított össze a jubileumi bizottság. E program több kulturális rendezvényt irányoz elő. Az első ezek között Tóth Józsefnek, a város korán elhunyt tehetséges szobrászművészeének emlékkiállítása volt; ezt követte május derekán az a retrospektív tárlat, amelyen az úttörő hat festő — Milan Konjović, Milivoje Nikolajević, Bosán György, Stevan Maksimović, Sáfrány Imre és Ács József — szerepelt a művésztelep működésének első éveiben készült festményeivel. Ez a hat képzőművész rakta le 1952-ben nagy lelkesedéssel és szenvedéllyel a képzőművészet olyan új intézményének alapjait, amely a későbbi évek folyamán tért hódított magának, s a kultúra és művelődés területén teljes mértékben igazolta létjogosultságát.

Az elmúlt két évtized alatt a művészet és társadalom új viszonyáért küzdő képzőművészek, valamint a mecénás szerepét vállaló város példája nyomán újabb alkotók kapcsolódtak be a művésztelep munkájába, és számos más helység is elindult ezen az úton, mind a tartományban, mind az ország más területein, úgyhogy ma már 60–70 művésztelepet tartunk számon. A művésztelepek munkájának eredményeiről a festészet, grafika és szobrászat egymást követő kiállításai tanúskodnak, melyeket 1962, azaz a művésztelepek tízéves jubileuma óta, minden évben a Szabadkai Képzőművészeti Találkozó rendez.

Ha e húszéves múltra tekintünk vissza, akkor azt látjuk, hogy a művésztelep indulása időben majdnem egybeesik azokkal a társadalmi változásokkal, amelyek nálunk a dogmatikus szocializmussal való szakítás és az önigazgatáson alapuló szocialista társadalmi viszonyokra való áttérés jegyében mentek végbe. A munkástanácsok a gazdasági vállalatokban akkoriban még nagyon kezdetleges módon működtek, az új viszonyok a művészetben, a közoktatásban és a művelődésben még csak általános körvonalaikban sem voltak láthatók. A művészet és irodalom a nagyobb központokban éppen hogy csak kezdett megszabadulni az irányítás kötöttségétől és próbált kiszabadulni a dogmatikus béklyókból, a társadalmi irányításról pedig még csak a legmesszebbre tekintők álmodoztak. Ugyanakkor Zentán, ebben a vajdasági kisvárosban, ahol a városiasodás az életkörülményeknek akkor még mindig nagyon csekély részében volt érzékelhető, kibontakozóban volt egy új elgondolás a művészet demokratizálásáról és humanizálásáról, megvalósult egy elgondolás, amely arra volt hivatott, hogy a képzőművészetet visszahozza az elidegenedett központokból a forrásához.

Az első művésztelep gondolata és gyakorlata felbontja a művészet—társadalom relációján uralkodó korábbi felfogást, és az öngazgatási viszonyok realizációját tűzi ki célul a képzőművészetben. És hogy az elgondolás nem maradt csak kísérlet, hanem évről-évre szélességben és mélységben, formában és tartalomban egyaránt gazdagodott, annak nemcsak a társadalmi összefelődés irányzata kedvezett, hanem az emberek és a környezet lelkes hozzáállása is.

Az első művésztelepet életre hívó város és annak polgárai nagyon sokszor kifejezték igényüket az újra és a haladóra, gyakran volt tapasztalható az a törekvés, hogy a vidékiesség keretét áttörjék és megnyíljon a város a világ áramlatai előtt. Így volt ez 1952-ben is, amikor Ács József a maga és néhány képzőművész társa elgondolását a művésztelepről előterjesztette a város és járás akkori társadalmi-politikai tényezőinek, akik minden ingadozás és elméleti okoskodás nélkül magukévá tették a javaslatot, és hozzájárultak a művésztelep megalapításához még abban az évben. Ez volt az említett hat művész első találkozása, s most húsz év után ismét ők kerültek a figyelem és az ünneplés központjába ebben az egykor „lompos” és „halott” bácskai városban, amelyet az élet és az emberek gondolkodásának emancipálódása igen gyakran nehéz problémák elé állított. Azonban a városnak az az elhatározása, hogy vállalja a társadalmi mecénás szerepét a képzőművészetben, lényegében anticipációja volt mindannak, amit a kulturális akció kragujevaci kongresszusa csak a múlt évben juttatott általános érvényre. Ez a város azonban már 1952-ben állást foglalt a kultúra és művészet iránti új viszony mellett, és az elkövetkező évtizedekre is meghatározta egész fejlődésének irányát.

Nincs itt terünk a város művésztelepeének összes fejlődési szakaszait végigkísérni, hisz az hosszabb tanulmányt igényelne, és a művészettörténetesek feladata. Annyit azonban ezen a helyen is megállapíthatunk, hogy a zentai művésztelep két évtizedes fejlődése közvetlen összefüggésben van társadalmunk fejlődésének sokszor viharos menetével, amely igen nagy feladatok elé állította az országot: gazdaságilag egyenlőtlenül fejlett vidékek, állandó szociális változások, a lakosság soknemzetiségű összetétele, s mindezzel egyidőben egyfelől a kulturális lemaradás leküzdésének imperatívusza, másfelől pedig a jelen kor kulturális igényeinek biztosítása.

A környezet mint társadalmi közeg és a művésztelep, illetőleg a képzőművészet közötti termékeny kölcsönhatás tényét szintén nem kell bizonygatni, hisz azt tudományos fogalmazásban éppen a „Létünk” választotta vezérgondolatául. Itt inkább arra szükséges rámutatni, hogy a társadalmi tudat olykor milyen mértékben hat vissza a társadalmi viszonyok fejlődésére. Közvetett, hogy a városiasodás megköveteli a gondolkodás emancipálódását, az ember általános műveltségi szintjének emelkedését, az anyagi eszközök termelőinek iskolázottságát és magasabb műveltségi szintjét. Előfordulhat viszont, hogy az anyagi viszonyok egy-egy közegben még viszonylag fejletlenek, amikor a művészet bizonyos ágai és reprezentánsai már előretörnek, meghaladják korukat, törve az utat a tudat gyorsabb fejlődése előtt. A fejlettebb művészeti élet általában s a képzőművészet előretörése külön, feltétlenül jelent valamit. Ha mást nem, akkor legalább gondolkodásra készíti az embereket. Ezért nyilván nem jár messze az igazságtól Fiedler Konrad német műbíráló és esztéta megállapítása, hogy „képzetünk a világról a képzőművészet nélkül tökéletlenebb volna”.

A művésztelep működése és a festők jelenléte évről-évre befolyásolja és formálja az emberek felfogását a művészetről általában, külön pedig a képzőművészetről. Mindenki közvetlenül betekintést nyerhetett a művészi alkotás folyamatába, és így a művészet az embertől elvonatkoztatott magasságból vagy az elefántcsont-toronyból oda került vissza, ahonnan hatása is közvetlenül érvényesülhetett. A művészi alkotó munka kérdéseinek megfogalmazását, az időtől, a kortól és környezettől függő állandó változását az élet hitelesíti legjobban. A képzőművészet központi kérdéseinek, akárcsak a kultúra és a művészet egyéb kérdéseinek újra és újra való megfogalmazása természetes következménye demokratikus, öngazgatású szocialista társadalmi viszonyainknak. Egészen természetes immár, hogy a képzőművészet élet-szükségletté vált, és az anyagiak növekedésével — ami minden ellentmondás ellenére is állandó folyamat — a művésztelep jellege is folytonosan változott, az intézmény pedig fejlődött az elmúlt két évtized alatt. Az alkotó szabadság is mind teljesebbé vált. Mindez újabb és újabb vállalkozásokra serkentette a művésztelep lelkes szervezőit a városban. Az is természetes, hogy a művésztelep munkájának és fejlődésének egyetlenegy eredményéhez sem lehetett eljutni könnyen, az elkerülhetetlen ingadozások, tévelygések és a gyakran ellentétes vélemények összeütközése nélkül, ami velejárója minden útkeresésnek és felemelkedésnek.

Az is tény, hogy a város polgárai nemcsak megszokták lassan a festőket, hanem az elmúlt húsz év alatt meg is szerették őket. A tárlatok állandó tömeges látogatottsága, valamint a képzőművészet új kísérleteinek támogatása jellemzi a zentai művésztelep munkásságát, és ezért teljesen indokolt a szélesebb kulturális közvélemény elismerése, amely 1969-ben a Vuk-díj odaítélésében nyilvánult meg. A képzőművészet és a kultúra népszerűsítése szintén állandó vezérfonala volt a művésztelepnek az elmúlt időszakban.

A második állandó törekvése a művésztelepnek, hogy tevékenységét kibővítsé és elmélyítse. A megcsontosodás és konzerválódás helyett a művésztelep keretei évről-évre bővültek, tartalma állandóan felújult, és gazdagodott, ily módon aztán folytonosan erőt sugárzott a művészek és a közönség felé egyaránt. Az akvarell festészet a Tiszán, a festők reagálása az eseményekre csak két olyan új megnyilvánulási formája volt a művészeknek és a művésztelepnek, amelyek annak funkciójából következnek: a környezet problémáját és eseményeit megörökíteni a vásznon. A művészi alkotás ösztönzési módjának keresése — minthogy az ösztönzés még mindig nincs arányban a képzőművészek eredményeivel és a lehetőségekkel — volt a kiindulópontja a művésztelep új kezdeményezéseinek, amelyek kisebb-nagyobb eredménnyel jártak. A művészet és társadalom viszonyának kimunkálása továbbra is az alkotók, a kultúra területén ténykedők, mindenekelőtt pedig az anyagi javakat termelő dolgozók aktuális feladata.

A művésztelep fennállásának és működésének eredményeként kell számba venni azt a gazdag képanyagot, amely az elmúlt évek folyamán felgyülemlett és 1972 végéig az új képtár felépülésével nyer elhelyezést. Tóth József hagyatékával együtt a város állandó képtárának máris hétszáz festmény és szobor van a birtokában, ami szerény alapját képezi a megnyíló állandó képtár működésének. A képzőművészet és a múpártolók nagy száma bizonyára továbbra is kész képet adományozni a városnak, amelyek elhelyezése most lehetővé válik az állandó képtár intézményének megvalósulásával.

Nem utolsó sorban említjük meg a zentai és a szomszédos magyarországi

(hódmezővásárhelyi) művésztelep immár hétéves gyümölcsöző együttműködését. A híd szerepe mellett, amelyet ez a két rokon művészeti intézmény betölt a két ország és népei között, nagy jelentőségű a művészetek és a művészek egymásra gyakorolt kölcsönös hatása is, amit lehetővé tesz a tájak rokonjellegéből eredő hasonlóság a festői motívumok között. Elvárható hogy a két intézmény közötti további együttműködés még gazdagabb és eredményesebb lehet.

Nem célunk itt a művésztelep legutóbbi jubiláris kiállításának esztétikai elemzése és minősítése. A hat képzőművész már kivívta a hazai, némelyek pedig a nemzetközi kulturális közvélemény megbecsülését is. Kétségtelen azonban, hogy a hat képzőművész legutóbbi tárlata több figyelmet érdemelt volna a műbírálok részéről, s kiváló alkalmat kínált a megtett húszéves út elemzésére és az eredmények összegezésére a műpártoló közvélemény előtt. A hat képzőművész vásznain megjelenő görbe városi utcák, az akácok és gesztenyefák, a Tisza parti emberek és események stb. függetlenül alkotójuk realista, impresszionista vagy expresszionista, később pedig modernisztikus művészi irányzatától, már eddig is kiváltották a jószándékú, tárgyilagos és műértő kritika elismerését. Bizonyos, hogy a kiállításon szereplő alkotók a képzőművészet területén — alkotó munkájukkal csakúgy, mint társadalmi téren a művészet érdekében kifejtett eddigi tevékenységükkel — tovább fogják gazdagítani nemcsak a város, hanem a szélesebb közösség kultúráját is.

A művésztelep jubiláris esztendeje jó alkalom arra, hogy újból elgondolkodjunk az elöttünk álló útszakaszcáról. Ma már nem elegendő hangoztatni, hogy a művésztelep beváltotta a hozzá fűzött reményeket és igazolta létjogosultságát. Azok a társadalmi megmozdulások, amelyek kulturális és politikai téren folyamatban vannak Zentán a jubileumi év kapcsán, támogat nyújtanak a művésztelep hosszabb távú fejlődési programjának megfogalmazásához. Ez a fejlődés valószínűleg egyenletesebb lesz, mint az eddigi, nyilvánvaló azonban, hogy a művészet és társadalom viszonyában a képzőművészetnek is mind nagyobb szüksége van a gazdasági szervezetekkel való kapcsolatra, hogy jól felszerelt műtermek és műhelyek álljanak a művészek rendelkezésére, mert azok nyújtanak lehetőséget a művésztelepek újabb kezdeményezései számára.

REZIME

DRUŠTVENA ULOGA SENČANSKE LIKOVNE KOLONIJE

Navršavanje dve decenije postojanja Senčanske likovne kolonije, pogodna je prilika da se ocenjuju rezultati rada ove ustanove, da se sagleda njena uloga na produbljavanju veza između umetničkog stvaralaštva i samog našeg društva. Šest slikara koji su bili inicijatori stvaranja kolonije — Milan Konjović, Milivoje Nikolajević, Stevan Maksimović, György Bosán, Imre Sáfrány i József Ács —, kao i mnogi društveno politički rukovodioci grada Sente, u određenom smislu su anticipirali decentralizaciju i humanizaciju političkog, privrednog i umetničkog rukovođenja, prevazilaženje okoštalosti i otuđenosti velikih centara, i stvorili novu formu društvenog mecenata koji se od tog vremena proširio i opravdao svoje postojanje širom zemlje.

Dosadašnji rezultati podstiču na dalje napore, kako umetnike-stvaraocce, tako i odgovorne pojedince u društvu, te se opravdano može očekivati da, u uslovima koje pruža naše samoupravno društvo, naredne decenije Senčanska likovna kolonija donese još značajnija ostvarenja.

SUMMARY

SOCIAL ROLE OF THE ART COLONY IN SENTA

Two decades of existence of the art colony in Senta is the right moment to give one's opinion on the results of this institution, on its role in the deepening of the relationship between the artistic creativeness and the society with us. Six painters who were the initiators — Milan Konjović, Milivoje Nikolajević, Stevan Maksimović, Bosán György, Sáfrány Imre and Ács József — and the relevant social-political factors of the town Senta have in a certain sense anticipated the decentralisation and humanisation of political, economic and artistic management, the surmounting of ossification and estrangement of large centres and have created a new form of social patronage, a form which has from then on spread and has justified its existence all over the country. The hitherto results incite both artists-creators and the responsible individuals of the society and public life on further efforts, so that under the given conditions of our self-management society the forthcoming decade will yield even greater results.